מעשה רוקח על המשנה — ערלה

במסכת ערלה יש ג' פרקים כנגד ג' שני ערלה, וראשי האותיות הה"ב, וסופי האותיות המ"מ – כל זה צריך טעם. וגם למה סידרה אחר חלה.

ותחלה אומר בודאי כל מסכתא מיירי בערלה מן אילנות מכל מקום מרמז כאן גם ערלת הגוף וכדילפינן בגמרא ובמ"ר "מנין למילה באותו מקום נאמר ערלה באדם ונאמר ערלה באילן, מה להלן מקום שעושה פירות וכו'", לכך סופי האותיות עולה מנין מילה. וגם ראשי האותיות מרמז על סוד המילה על פי מה שמבואר בסוף ספר יצירה, הקב"ה כרת ברית לאברהם אבינו בין עשר אצבעות ידיו והוא ברית לשון, ובין עשר אצבעות רגליו והוא ברית מילה. לכך ראשי האותיות הה"ב היינו נגד ברית מילה שהיא בין ה"ה, היינו בין ה' אצבעות רגל זה, ובין ה' אצבעות רגל זה. ובהצטרף ראשי האותיות עם סופי האותיות עולים מנין האילן, מנין אל אדני עם הכולל. וכשתכתוב אילן במילוי – אלף יוד למד נון – עולה מנין איש, ומלת איש כינוי ליסוד. ועיין בס' מאורי אור. ויסוד הוא ברית קודש מילה.

ואת זה לעומת זה, הערלה עם הכולל עולה גם כן מנין איש דקליפה. ועל זה יהיה סובב כל המסכתא, שכבר הביא בספר סמיכות חכמים בשם המפרשים טעם לג' שני ערלה, שבחטא אדם הראשון נמשך באילן שלש קליפות, דהיינו קליפה אחת נעשה מיד ששינו האילנות ציווי הקב"ה "עץ פרי", שיהא טעם עצו ופריו שוה, והם נעשו "עץ עושה פרי". וב' קליפות גרמה חוה, אחת בנגיעת עץ הדעת, ואחת באכילה. לזה נצטוו שלש שני ערלה לתקן החטא של אדם הראשון ויוחזר הדבר כבתחילה שיהא עץ מאכל. וכבר כתבתי במסכת חלה שדבר זה לא יתוקן אלא בביאת משיח צדקינו שאז יתוקן דברים שנתקלקלו בחטא אדה"ר ואזי יבער הקב"ה רוח הטומאה מן הארץ, והערלה מן הברית הקודש, גם הקליפות מן האילן.

ובזה תבין במה שנתנו שיעור שערלה בטלה באחד ומאתים בדרך רמז. דלכאורה תיבת "באחד" הוא מיותר – ליתני "יעלה במאתים" ואנא ידענא מאתים של היתר בלא האיסור כמו בכל מקום שאיתא בש"ס בשארי איסורין אמרו רבנן "בששים" ולא אמרו "באחד וששים". דממילא ידעינן ששים של היתר מלבד האיסור. לכן נלע"ד שדבר גדול רמזו חכמי המשנה כאן, שב' תיבות אלו באחד ומאתים המה בגימטריא במלכות דוד, כלומר במלכות דוד לעתיד יתבטל הערלה לגמרי. לכך העמידו על שיעור זה.

וכשתעיין בפרק ג' (משנה ערלה פ"ג) תמצא ששה פעמים "יעלה באחד ומאתים". ולכאורה הוא מיותר כיון ששנה פעם ושתים שהערלה עולה באחד ומאתים, היה לו לשנות אח"כ סתם "יעלה" וממילא ידעינן דהוא באחד ומאתים.

ולדידי ניחא מאוד, שרמזו בכאן כשיתבטל הערלה במלכות דוד אז יוחזרו כל הששה דברים שנתקלקלו בחטא אדה"ר. ועיין במדרש רבה בראשית פרשה י"ב. ובזה ידוקדק הלשון משנה דקאמר "יעלה, תעלה" ולא קאמר לשון "בטל באחד ומאתים". בשלמא גבי תרומה וכו' בריש פ"ב (משנה ערלה ב:א) דקתני "עולים באחד ומאה" ולא קתני "בטל" – משום דקתני התם "וצריך להרים" שייך שפיר לשון "עולים", דאותה סאה שנפלה עולה משם. אבל גבי ערלה וכלאי כרם דאין צריך להרים ואם כן שייך שפיר לשון "בטל" ולא לשון "עליה". ולדידי ניחא מאוד. שרמזו סוד זה בהתבטל הערלה יהיה עלייה לכל אותן ששה דברים ויוחזר הכל לקדמותו.

והואיל דאתי לידן מדרש רבה הנ"ל נימא בה מילתא. וזה לשונו שם: "אמר ר' שמואל בר נחמן, כל תולדת שבתורה חסרים בר מן תרין, אלה תולדות השמים, ואלה תולדות פרץ... כנגד ו' דברים שניטלו מאדה"ר ואלו הן זיוו חייו קומתו פרי הארץ ופרי האילן ומאורות... ועוד אינן חוזרין לתיקונן עד שיבא בן פרץ", היינו משיח בן דוד, יעו"ש שהאריך והביא כולם מקראי. ועין שם ביפה תואר שכתב לפי סגנון אגדה זו שהביא הרש"ט קא חשיב פרי ארץ ופרי אילן בחד וקחשיב גן עדן שגורש אדם משם.

ועל פי זה ישבתי בטוב טעם הא דאיתא בגמרא ראש השנה. שפרשת האזינו מחלקים לששה חלקים, הן במקדש והן בבה"כ, וסימן הזיו לך. וצריך טעם למה באמת מחלקים דוקא לששה חלקים. וגם ראשי הפרשיות המה דוקא הזיו לך. ולפי מדרש הנ"ל מיושב בטוב טעם שכבר כתב רבינו הגדול הרמב"ם למה פוסקין בענינים אלו, מפני שהם דברי תוכחה שיחזרו העם בתשובה, ואני מוסיף על דבריו שבשירה זו העיד בהם משה רבינו והתחיל מימות עולם כמ"ש "זכור ימות עולם וגומר", וסיפר להם כל מה שאירע להם ומה שיארע להם עד ימות המשיח ועד סוף ימי העולם. והתרה בהם שיחזרו בתשובה ולתקן חטא אדה"ר עד שיקוים הפסוק "ה' בדד ינחנו ואין עמו אלא נכר". שיעבור רוח הטומאה מן הארץ.

וזהו רמזו חכמינו ז"ל במה שחלקו השירה לששה חלקים כנגד ששה דברים שנתקלקלו מחמת הנחש ולא יוחזרו עד ביאת משיח והסימן הזיו לך, שזיו הוא ראשון מן הששה דברים כמו שאיתא במדרש הנ"ל וכמו שיוחזר הזיו לך אז יוחזרו כל הששה דברים והכל תלוי בתשובה שלכם.

ואני אומר עוד כשתחשוב ר"ת מן הששה דברים ז'יוו ח'ייו ק'ומתו פ'ירות (היינו פירות ארץ ופירות אילן בחד וכמו שכתבתי) מ'אורות ע'דן, וכפי הנוסחא שהביא הרש"ט עולה כל מנין ערלה, כלומר שקליפת ערלה גרמה כל זה שנתקלקל ששה דברים אלו. וכשיעבור הקב"ה רוח הטומאה והערלה מן הארץ אז יוחזר הכל לתיקונו.

ואל יקשה לך הא איתא בגמרא ברכות דאדם הראשון לא היה בעדן רק בגן, (ברכות לד, ב) "ושמא תאמר גן הוא עדן, תלמוד לומר ונהר יוצא מעדן להשקות את הגן", ואם כן היאך אחד מששה דברים הוא עדן? ובאמת בלשון הרש"ט שהביא היפ"ת איתא גן. זה אינו קושיא. אף על פי שלא היה אלא בגן – מכל מקום היה נהנה מעדן מאותו נהר היוצא ממנו הנאה רוחניות. ורמז לדבר כשתכתוב "מילה" במילוי – מם יוד למד הה – עולה כמנין גן עדן עם האותיות והתיבות.

ולחד מאן דאמר בסנהדרין היה מושך בערלתו, לכך גורש מגן עדן – נמצא שפיר כתבתי שקליפת ערלה גרמה כל זה.

ומזה הטעם ערלה נוהג גם בחוצה לארץ, אף על פי שהיא מצוה התלויה בארץ כדאיתא במשנה במס' קידושין ובמכילתין, והערלה הלכה, מכל מקום טעמא בעי. ולדידי ניחא מאוד, אחר שחטא אדם הראשון גרם כל זה ואדה"ר הוצבר עפרו מכל העולם, לכך צריך תיקונו בכל העולם, וכשם שערלת הגוף נוהג בכל מקום כך ערלת האילן נוהג בכל מקום, שהכל הוא ענין אחד. ואין להאריך יותר.

וה' ברחמיו יעשה למען שמו להעביר רוח הטומאה והערלה מן הארץ בבי"א.